

ՏԷՐՈՒՆԱԿԱՆ ԱՂՕԹԲԸ

U.

Ա. — Ի՞նչ եւ աղօթիլ: Բ. — Որով եւ պէ՞հ
եւ աղօթիլ: Դ. — Ի՞նչպէ՞ս պէ՞հ եւ աղօթիլ:
Դ. — Ինչո՞ք ինչ անարկան: Ս. — Աղօթիլ
ձգտումներն ու արդիւնքներն:

Տէրունական Աղօթքին վրայ, որ Լեւրան Քարոյին մաս կը կազմէ, խօսելէ առաջ, աղօթքը իր քնդհանուր օրհամարուէ մին մէջ համառօտակի պարզաբանի օգնականութիւնէն զուրկ, աշխատութիւն մը պիտի չհամարուէր: Որովհետեւ, Տէրունական Աղօթքն ալ, իբրեւ աղօթք, նոյն սկզբունքներու վրայ կրնայ երաշխաւորել իր գոյութիւնը: մանաւանդ իբրեւ տրիպաւ աղօթք մը, որով կրնանք մեր թուրք բազմաւնքներուն խտացումը մատուցանել մեր երկրաւոր Հօր: Ուրեմն, մեր հարցումնուրուն կծիկը այս կերպով քակել պէտք պիտի ունայ:

Ա. — Ի՞նչ է արդիւր. — Հարցում մը որուն պատասխանելուն համար, առանց շատ մը հայեցողական տեսութիւններու մէջ թարթափելու և պէտք պիտի ըլլար հաւատացնելի մը ակնհայտան փորձառութեան ու ազօթման մը մը ներքին տրամադրում թիւններուն զիմել, որոնցմով էարեւրի պիտի ըլլար պատշաճագոյն պատասխանը զտեղեւ այս շատ էական բանց գծուար նարեմին: Եւ քանի որ անցեալ դարերու հաստատեալներն ալ նպիտի կրնային վերայս իհարցումին լիողին պատասխանելու. ոչոք էարեւրի թիւնները խտացել իրենց ազօթման էրի հոգեկան բուրբ հակամեծերուն մէջ, եւ պիտի նախընտրէին ազօթման որեւէ բնական հոգ, եւ նախանձելի նարեկագոյնին զիմել, որուն նուիրական Ազօթմամտանը, իբրեւ անմտախիլի ճիններագրական, կը միայն ու կը միայն հաւատացեալներու սիրտի տեղեկութեան, որպիսեւ ընթացքին մէջ, առանց իր Աստուածամտնոյ խնդումէն բան մը կրորսնցնելու: Եւ տեսէք ի՞նչ կ'ըսէ նարեկայ մեծաւորներն նուիրական հսկողը, արթնուն Գրիգոր իր իւրաքանչիւր աղօթքին տանձնէն արտայայտելի վերնագրութեան մէջ. — «Վերստին յաւելոյած, Դարին հսկող» և ուր

Նոյն ազեխա մաղթանաց դասեր, և իբրեց
սրբոյ իւտ ընդ Աստուծոյն: Այն՝ յ աղօթքը
ուրիշ բան մը չէր եթէ ոչ հսկողի մը, ա-
ղօթանորի մը, իր՝ Աստուծոյէ կախման ընդ-
կալ զգացողի մը սիրտին ու հոգիին խոչ
ընդդէմ Աստուծոյ հետ խօսակցութիւն մը,
որով մեր հոգիները առ Աստուած կը վե-
րանան, թօթափելով երկրաւոր բոլոր կա-
ւարձը, բոլոր բազմաւնքերն ու կաշկան-
գուններն: Ճշմարիտ հաստատանք մը հո-
գեկան միակ յագեցումն է աղօթքը, որով
իր կուրծքէն թիւ առնող բիւրաւոր կա-
րօտներուն բազմապիսի բազմաւնքներուն
մատակարար տակ, առ Աստուած կը վե-
րանայ հոգիովն սմբով, ու թէև երկրի
վրայ ու երկրաւոր վանդակի մը մէջ բան-
տըւած, բայց նորէն փառաստութեան, եւ
բանութեան երկնահամ զայնչընքերու
հոգեւորութեան մէջ կը առաւանդ ան-
զուսպիկ թափով մը: Աղօթքը հոգիին
անկեղծ բազմաւնքն է, արտայայտուած կամ
անբարբառ: Աղօթքը հոգեհումն է ներքին
կրակի մը որ մեր սիրտուրը կը թրթրացնէ:
Աղօթքը հառաչանքի ծանրութիւն մը և
պառաւ մը արցունքի անկումն է: Աղօթքը
անկարկ մըն է վերերը ուզողուած, երբ
Աստուծոյէ զապ ոչ ոք մօտ է մեզին: Վեր-
ջապէս աղօթքը մեր աննւթացումովը
նկարագրուած լուսեղէն անդուզուն է իւրայեղ-
նիւպորին, անոր մէջ ծայրը մեր սիրտերուն
մէջ թէն, միւս ծայրը մինչև Աստուած կը
հասնի: Այն, աղօթքը ուրիշ բան չէ, եթէ
ոչ ինքնաանորում մը սեպանին քովիկը կտի-
ւուած արդար-բուրաւուն մեղմով, վեր: Վեր-
ջաբարացող խուկի անուշահոտ քրտանքի
որոնց հաստատումովը Աստուածային համար
մեր սիրտը կը բերկրի անհուն ցնծութիւնով
մը: Աղօթքը պրիստացումն է մեր հոգիներու
րուն, մեր աննշանքներուն, արովհանա մեր
աղօթքները շատ անգամ կը զատկերեն մեր
ներքինը, և մեր սիրտերուն այս պատկե-
րացումն է որ կը դիւռն Աստուած մեր ա-
ղօթքներուն մէջ: Աղօթիւ, երկրիքի կեան-
քը ապրելը ըսել է յայտաշարարի մէջ. ա-
ղօթիւ, Սինայի անկէզ մօրենին մեր սիր-
տերուն մէջ րոնկցնել է: Աղօթիւ, Ժառ-
ուած աշխարհ կը նշանակէ իր ամենապսե-
ն և ամենազուրբ սահմանութիւն մէջ: Հետեւա-
բար, աղօթքին ճշմարիտ նշանակութիւն-
նովը պէտք է վերաբերունք անոր հետ:

եթէ կ'ուզենք ա'յ աւելի հասկնալ աղօթքին ինչութիւնը:

Բ. — Եւ հոս՝ բնական կարգով՝ հարցնել պէտք է որո՞ւ պե՞հ եւ աղօթել, ինչ որ կերպով մը մեր առաջին հարցումին մէջ ալ կ'իմացուէր լսելիային: Եւ արդէն Ս. Գիրք, Բնութիւնը, բանականութիւնը, և նոյն իսկ աղօթքի իսկական նշանակութիւնը կը յայտնեն թէ Աստուծոյ միայն կ'աղօթենք: Այս ճշմարտութիւնը անխուսափելի ճշմարտութիւն մըն է: Որովհետեւ մեր հոգիներուն խորքը արմատ ձգած է այն զգացումը, որով մեզ համար պաշտելի է, երկրպագելի մը, մէկը՝ որուն համար զգանք թէ իրմէ կախեալ ենք, անհրաժեշտ կը գտնայ. ու ասոր բաւականն շատ աւելի փաստեր կը մատակարարեն դարձեալ փորձառութիւնն ու կրօնքներուն ուսումնասիրութիւնը: Դարերու կանգնած անկեղծ և մարդուն հետ ստեղծուող սա ճշմարտութիւնը, թէ մարդ ինքնաբաւ էակ մը չէ, թէ ան չկրցաւ ինքնագոյ ըլլալ և չի կրնար իր գոյութիւնը երաշխաւորել ո՛ր ներկային, ո՛ր ալ ապագային մէջ, ուրիշ պաշտօն մը չունի, եթէ ոչ միայն ապագայունը, թէ Աստուած մը, Ստեղծող մը, յարարութեան Պահպան մը պէտք է մարդուն համար ու մարդ միշտ անոր հսկողութեան և հոգածութեան կարօտ է: Ինչո՞ւ այսքան կրօնքներ, ինչո՞ւ այսքան տաճարներ, ինչո՞ւ այսքան յարգ ու պատիւ կրօնքի պաշտօններուն: Եւ արդէն հոս շատ երկար պիտի ըլլար խօսել մարդկութեան կրօնական բնազդին և Աստուծոյ գոյութեան ապացոյցներուն վրայ: Մինչև անգամ գիտուններ, որոնք միակ պարձանքը իրենց անասունացութիւնը եղած է, որոնք իրենց հակաքրիստոնէական գաղափարներով անմահանալու ան տենչել տա՞ծած են, իրենց վերջին բռնկումներուն մէջ զգացած են իրենց Աստուծոյ կախեալ ըլլալը: Հետեւաբար, տարակուսելի ըլլալէ բոլորովին հետի է սա ճշմարտութիւնը՝ թէ Աստուած մը կայ ու պէտք է Անոր աղօթքին: Անոր երկրպագեմք ու զին միայն պաշտենք:

Ու այս համոզումն ու զգացումը ոչ միայն մարդս կը տկարացնէ, և վար կը ձգէ իր անձնական արժանիքի բարձրութենէն, այլ անոր հուժեան հակաին կը գրոշմէ իւր

րական արժանիքի անեղծանելի կնիք մը, որով մարդ շատ մեծ գոհունակութեամբ կը զգայ՝ թէ Աստուծոյ մը պահպանութեան տակ է ինք, Աստուած մը կը տնօրինէ իր ճակատագիրը, և Աստուած մըն է որ զինքը իր սիրոյն, խորհրդին ու հոգածութեան առարկան կ'ընէ: Ասկէ մեծ ի՞նչ փառք ու ի՞նչ արժանիք կարելի է երեւակայել մարդուն համար, որ ա՛յսքան տկար, ա՛յսքան սխալական ու ա՛յսքան խեղճ է իր ամէն քայլափոխներուն մէջ: Ուրեմն, աւելորդ ու ամբարիշտ գործ մըն է մեզի անկախութիւնն ու ինքնօրինութիւն մը — որ մեր իսկ դատապարտութիւնը ըլլալու կը ծառայէ — տալու համար զԱստուծոյ իր փառքի աթոռէն վաք առնելու, Անոր գոյութիւնը ուրանալու, և կամ Անոր մեղի հետ ունեցած յարաբերութիւնը անտեսելու պէտք ունեցած մարդկան փորձեր ընել: Եւ Ասաց անըզգամն ի սրտի իւրում թէ ոչ զոյ Աստուծոյ: Եւ կամ ինչ որ նոյնն է, Եբրանի՝ թէ Աստուած չըլլար: Ուրեմն, կայ ամենատես, ամենուկաբոլ Աստուած մը և մենք Անոր կ'աղօթենք հոգիով ու ճշմարտութիւնով: Անա մեր հոգիները սփոփող և մեզի որդիական արժանիք տուող ճշմարտութիւն մըն ալ:

Գ. — Իբրեւ ուրիշ երրորդ հարցում մը կրնանք հարցնել թէ ինչպիսի՞ն պե՞հ եւ ապօրել: Այս հարցումը բաւական ընդարձակ հարցում մըն է, քայքայ համոզուողութեան ջանք մը կէտեր միայն պարզաբանել Տէրունաւորական Ազօթքին մատուցման կերպին համար ալ ազտակար կրնայ ըլլալ, ինչ որ մեր Տէրն ալ ըրած է Մատթ. Զ. 5-9. Բռններուն մէջ:

Աղօթքը կրնայ կեղծաւոր կամ անկեղծ ըլլալ, որուն մեծագոյն կ'ազդեն մեր արարողութիւնը կերպերուն յայտնած ներքին տարածութիւնը: Կեղծաւորին աղօթքը ճշմարիտ չէ, անոր խորութիւնը մինչև չընկերը կը հասնի. սիրտը գործ չունի անոր մէջ: Մարդիկ կրնան լսել զայն, քայքայ Աստուծոյ մտիկ չենք. ան Աստուծոյ անկանը չհասնիր բնաւ: Հապարաւոր աղօթքի միմանջեւ ներ կրնան բարձրանալ եկեղեցւոյ մը ամէնջէն. անոնք մարդկային ականջներուն նոյնը կը հնչեն, քայքայ ո՞վ կրնայ երաշխաւորել թէ Աստուծոյ համար ալ նոյնը կը հնչեն, թէ Աստուծոյ ամէնն ալ կ'ընդգանի իբրեւ սրտաբախ և անկեղծ մաղթանք: Աստուծոյ

միայն գիտե՛լ թէ իր սուրբ անուան ուղ-
ղուած մաղթանքներուն ու հայցումներ-
ուն քանի՛ն ճշմարտապէս իրեն և քա-
նի՛ն մարդկային ականջներուն համար են:
Կեղծաւորները կը վարձատրուին իրենց
սիրտին բաղձանքովը, այսինքն մարդոցմէ
ունկնդրուիլ և գովուիլ, իրեն ազօթող,
ու այդչափ միայն. անոր համար մեք երկ-
նաւոր Հայրը ո՛չ մտիկ կ'ընէ ո՛չ ալ կը
վարձատրէ այդպիսի երեսպաշտական ու
ցուցամոլ ազօթքներն ու արարողութիւն-
ները: Ան, որ համակ անկեղծութիւն է ու
արդարութիւն, ինչպէս կեղծիք ընէ: Ան
որ ամենագէտ է, կարելի՛ է որ խաբուի:
Բայց, անկեղծ ու ճշմարտ ազօթքը բո-
լորովին տարբեր է Փարիսեցիական երկա-
րապատում ազօթքներէն, որոնք Յիսուս
բողոքատական կերպով մատնանիշ ցոյց տալ
կ'ուզէ, անոնց իսկութիւնն ու գանոնք
մատուցանելու կերպը ցուցնելով իր աշա-
կերտներուն, ու անոնց միջոցաւ ապագայի
բոլոր ազօթաւորներուն: Եւ վերոյիշեալ
Մատթ. 23. 5-9 քունքերուն մէջ կը թա-
ցատրէ գանոնք հետեւեալ կերպով.

Նախ, ցուցամոլութիւնէ խորշի: Այլ
գու յորժամ կայանա յազօթս, մուտ թ
սենեակ քո, եւ փակեա զգուրս քո, եւ
կաց յազօթս տա Հայր քո ի ծածուկ, եւ
Հայրն քո որ տեսանէ ի ծածուկ հատուսէ
քեզ յայտնապէս (Մատթ. 23. 6): Ոսկե-
բերան կ'ըսէ. «Ճեղք չէ որ նկատի կ'առ-
նելի, հապա սիրտը ու շարժողութիւնը»:
Այս, ի՞նչ օգուտ ունի ներքին սենեակի
մտնել եթէ զԱստուծո յեղի հետ չունիս:
Ի՞նչ օգուտ ունի գուռի փակել եթէ եր-
կաւոր մտածումներ կը պաշարի գեղե՛
նոյն իսկ քու առանձնարանի մէջ: Յի-
սուս հոս կը հակադրէ կեղծաւոր Փարիսե-
ցիներուն ազօթիւնը կերպը, ճշմարտ ու
անկեղծ ազօթքներուն մատուցման կեր-
պին: Անոնք կը սիրեն ժողովրդանոցներու
մէջ և կրայարարակներու անկրկները կայ-
նելով ազօթիւ, իրենց ցուցամոլի ներքին
փառասիրութիւնները յազօթնելու դիտա-
ւորութիւնով. անոնց ազօթքներն ալ՝ ի-
րենց պէս՝ ծեփուած դերձիմաններ են,
որոնց ներքինը պիղծ ու ստորին շարժա-
ւիթներով լի է. կ'ազօթեն խաբելու հա-
մար, մինչդեռ իրենք են որ կը խաբուին
իրականութեան մէջ: Այն արտաքին արա-

րողական ձեւերը, այն բարեպաշտիկ եր-
կիրազութիւնները, այն մինչեւ զետիկն
հողերը գետնամած խոտարհութիւնները առ-
րիշ բանի համար չեն, եթէ ոչ ունենա
ուրուշը գրաւելու ամէն անոնց, որոնցմէ
կ'ուզեն որ փառաւորութիւն Աստը համար
կ'ընտրեն աղբ արտաքին փայլն ու պեր-
նանքը, ահա իրենց հողին տա շարժառիթ-
ները իրենց իսկական մերկութեանը մէջ:
Եւ անոր համար չեն ուղիւր ներքնաանհա-
մանել ու իրենց գուռները գոցել: Երբդհե-
տե այդ կերպով իրենց բաղձացած ցուցա-
մոլիկ դիտաւորութեան չեն կրնար համար-
ժանել:

Յիսուս հոս սենեակի մտնել ու գուռ
գոցել պատուիրակով մեր հրապարակային
ազօթքներուն և հոգեւոր պաշտամունքնե-
րուն գէ՛մ խօսած չըլլար, քանի որ ինք
ալ յաճախ ժողովուրդին հետ տաճարին
հրապարակային պաշտամունքներուն կը
մատակցէր: Թէ՛ն շատ անգամ ալ տաճա-
ռին լեռը կը քաշուէր ազօթիւն համար:
Արդէն յայտնի իրողութիւն է որ ազօթքը
երկու տեսակ է, Հրապարակային և Առանձ-
նական, ու վերոյիշեալ պատուիրով Յիսուս
ո՛չ հրապարակային ազօթքը արգիլել կ'ու-
զէ, ո՛չ ալ առանձնական ազօթքին տառ-
ւելութիւն մը վերագրել, բայց միայն թի-
այդ կեղծաւոր ձեւերով կատարուած հրապ-
արակալին ազօթքներուն մէջ շարժառիթ-
ներու ստորադիւրսն աւ անպարտաճա-
թիւնը պարտաւիշ: Որովհետեւ, մէկը կըր-
նար հազարաւոր տնտեսներէ բաղկացած
հաւաքոյթի և կամ Եկեղեցիի մը մէջ իր
առանձնարարը մտնել և գուռները գոցել:
այսինքն, հողիի առանձնարարնը մտնել
մինչդեռ ուրիշ մը իր անդրա ներքնայառ-
կին խորութիւններուն մէջ ալ բաց թողու-
ցած կրնայ ըլլալ իր միտքին ու սիրտին
գուռներն ու պատառահանները: Ահա այն
ստեղծ երբ մենք ճշմարիտ շարժառիթնե-
րով, մեր անհեռակին մէջ առանձնացած
հեռու աշխարհային սին մտածումներէ, մեր
այս ի ծածուկ ու համեստ ազօթքը լսելի
կ'ըլլայ մեր Երկնաւոր Հօր, եւ ի ծածուկ
մտիկ կ'ընէ մեզի ու յայտնապէս կը վար-
ձատրէ:

Բայց կան քրիստոնէական շատ մը Եկե-
ղեցիներ ու յարանաւանութիւններ որոնք,
մանաւանդ իրենց Կեղեցական արարողաւ
թեանց մէջ, մեծ հանդիսութիւն կը գնեն

և կարելի եղած ամեն միջոց կը գործածեն հազեոյր պաշտամանց ամբողջութեան մէջ վսեմին շունչը թրթռացնելու։ Ուրեմն, ի՞նչ պէտք է ըսել այդ պիտիներու համար։

Այո՛, այդ արտաքին ձեւերը և կազմը լաւ ճանաչողութեամբ համարութեան հետեւին կը շարժուին։ Եւ ի՞նչ անոնց մարդկութեան մէջ անգիտելի ուժի կը թուա՞նայ ու զորոնք թիւնը ձեռքով կը կախնեն մեր հոգեկան ոգեւորութեան և եռանդագոյն վերացումին մէջ։ Եւ ան հոգեւորականութիւնն ու իր անհատականութիւնը մարդկային մէջ կը թուա՞նայ ու զորոնք թիւնը ձեռքով կը կախնեն մեր հոգեւորականութեան մարդկային մէջ։ Որովհետեւ, մարդիկ՝ ինչպէս շատ մը բաներու, նոյնպէս աղօթքի մէջ իսկ իրարմէ կը քաջալերուին, ու աղօթաւորի մը ջերմ տեսնելով աղօթատեսուցութիւնը շատ նպաստաւոր ու խրատաւոր ազդեցութիւն կըրնայ ընել աղօթելու անկարող և հոգեւորապէս ջլատուած ու տաղտուկացած անհատի մը վրայ։ Հայացողական շեշտ մը, պաշտաման բառ մը, բարեպաշտական շունչ մը, մեր ընկերով, մեր եղբոր կիսող ծառկեցումը զօրութիւն, յոգնած ձեռքերուն վերամարտ կարողութիւն, թոթով լեզուին աղօթքի միմտելով մը կրնան ըլլալ։ Եւ այդ կերպով հաւաքական և հրապարակային աղօթքը իր նպատակաւոր շունչով կէտին հասած՝ կ'ըլլայ մեր համար նախնի դարու Քրիստոնէական Եկեղեցին, իր առաքելական պարզութեան մէջ իսկ, այս կարգի միջոցներէ դիմած, և՛ աւելի արդիւնաւորելու համար աղօթքին բարձրները ու շնորհքի բողոքապատկումը Ուրեմն, այս կերպով կատարուած հոգեւոր պաշտամունքներ ալ խոտելի ու դատապարտելի չեն կրնար համարուիլ, եթէ աղօթքին իրական ոգին խաթարելու աստիճանի չափանցութեան չտարուի։

Սեկրետը, ուրեմն, մինչև հոս ըսուածաներուն մէջ ցուցամոլական ստորին շարժառիթներու փնտախարութիւնը ցուցնելու ետքը, լարդէն քանի մը խօսքեր ալ ըսած եղանակով աղօթքին միւս շատ էական մէկ

մասնայատկութեան մասին, որ ենթակայական է, այսինքն աղօթողին խճճակեցրուցումը։ Եւ Յիսուս որքան որ կը դատապարտէր Փարիսեցիական ձեւերու մէջ ցուցամոլութիւնն ու կեղծիքը, այնքան ալ շեշտած կ'ըլլար աղօթքի մէջ ինքնակեցրուցանման պէտքը։ Ներքնասնեակը մտնելու դուռները գոցել ինչպիսի պէտք էր ցուցամոլութեան խորշելու համար, նոյնպէս ալ պէտք էր ինքնակեցրուցումի համար, ինչ որ Յիսուս կը գտնէր շատ անգամ լեռներուն և պարտէշներու մերութեան մէջ։ Այո՛, աղօթքը, ինչպէս շատեր կը կարծեն, համարիչ մը քաշելու պէս առանց ուշադրութեան և մեքենական կերպով կատարուելու գործողութիւն մը չէ։ Մէկը չի կրնար թէ աղօթել, թէ ալ իր աշխարհային մէկ գործին, պէտքեւրուն, յարաբերութեանց մասնայատկութիւններուն վրայ խորհիլ։ Այդպիսի մէկը աղօթախնքնայ մը պիտի ըլլար սոսկ, առանց ոգիի, առանց զգացումի։ Ինչպէս որ արեւի մէկ ճառագայթ մը չի կրնար զօրաւոր ազդեցութիւն ունենալ իր ինկած կէտին վրայ, բայց երբ կեցրոնացուցիչ գործիքով մը շատ մը ճառագայթներ միասնա՛ կրնան մինչև իսկ այրում յառաջ բերել, անպէս նաև աղօթքի ցանցը խօսք մը, զգացում մը չի կրնար պահանջուած ազդեցութիւն ունենալ։ Ընթացող աղօթքին մէջ սիրտը բոցաւոր է արտաքին աշխարհի վէճ։ Քրիստոնէական իր բոլոր զգացումներովը քառեպնդուած միւսակ է փստուծոյ հետ՝ Յակոբ նահապետին պէս, որ իր բոլոր ոյժը հաւաքած էր մենամարտելու համար, ընթացող աղօթքը մեր հոգեկան բոլոր կարողութիւններուն, առաւելումի, զգացողութեան, բազմաբաներուն ու սիրտին կեցրոնացումը ու անոնց մասնակցութիւնը կը պահանջէ, և անոր համեմատ օգտակար ու արդիւնաւոր կրնայ ըլլալ։

Մեր աղօթելու կերպին իբրեւ երբեք յատկութիւն մը կրնանք յիշել աղօթքի մէջ մեր Աստուծոյ հետ ունեցած միաւորութիւնը։ Թէ՛ առանձնական և թէ՛ հրապարակական աղօթքներու մէջ այս սարբին պակասութիւնն ալ աղօթքը աղօթք ըլլալէ կը զադրեցնէ։ Որովհետեւ աղօթքը միակողմնակի գործ մը չէ։ Մեզմէ պահանջուածը միայն խօսիլ ու խօսիլ ու մնացածին մտքին

Ի ՊԵՏՍ ԲԵՐՈՉԵՍ

ՔԱՐՈՋԻՍՈՍՈՒԹԵԱՆ

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ՄԱՍԻՆ

•

ՃԱՌԻՆ ԶԱՆԱՋԱՆ ՄԱՍԵՐԸ

III. ՉԵՐԶԱՐԱՆԸ

Վերջաւորող ճառ մը, միշտ, այս կամ այն ձևով, վերջարանի մը պէտք ունի. բնական չէ բիրտ կերպով վերջացնելը, խօսքը անյարբիր վիճակի մէջ թողնելով դատարկութեան վրայ: Երբ կը պատահի որ քարոզիչ մը այդպէս կանգ կ'առնէ, կամ կը թուի թէ այդպէս կանգ կ'առնէ, բոլոր ունկնդիրները իբրարու կը նային: Կը ճանչնան մէկը՝ զոր հիւանդացած համարեցին, և, սրտատարփ, իր ետեւէն պահարանը գացին:

Համանուագի մը ընթացքին, արտա-յայտիչ լուսութիւնները պատրաստուելով տեղի կ'ուենան. վերջնական լուսութիւնն ալ կը պատրաստուի: Նոյնպէս պէտք է ըլլայ խօսքին մէջ ալ: Պէտք է գոցել շարքը, կարթիւ ունկնդիրին խորհրդածութիւնը, և, որպէսզի յաջորդական տպաւորութիւնները անվիրար մնան, փակել կնքել յիշատակները:

Յաճախագոյնս, վերջարանը ճառին բախտորոշ այն պահն է որ կը ժողովէ անոր բոլոր գործածած միջոցները, թէ՛ նախապէս պարզուածները, և թէ՛ պահեստի թաղածները: Ատենարանը այն ատեն ճարտա-

սանօրէն կը համառօտէ բոլոր իր ընած-նէրը, ոչ թէ անպատճառ գաղափարներու մեկին յուշածուով մը, այլ կեդրոնացնելով բոլոր ձեռք բերուած արդիւնքները, ինչ բնութեամբ որ ալ ըլլան անոնք, ու անոնց վրայ կ'աւելցնէ գերագոյն թափ մը՝ զէպի առաջագրուած նպատակը: Այլ հիմակ ոչ մէկ յամեցում: Ոչինչ մեղք, ոչինչ՝ զուտ բացատրական: Դէպի նպատակ, զէպի յաղթութիւն:

Եւ ամէայն չիմ ուզեր բնել թէ ամէն վերջարան՝ պերճախօսական խոշոր հրետանիի մը անդադրում կրակը պէտք է ըլլայ: քաւ լիցի: Եթէ ամբողջութիւնը աղէկ առաջ տարուած է, պէտք չկայ այդ թամ-թամին. վասնզի ազդեցութիւնները իրենց տեղը գտած են. ու տեղիք չկայ որ առնէ վերջաւորութեան վրայ լիցուին յանկարծ: Այսու ամենայնիւ, անկարելի է որ յառաջ չի գայ տեսակ մը հաւաքում կամ կեդրոնացում, կամ գոնէ ինքզինքը չը զգացնէ, եզրակացնելու համար:

Ճառին մէջ կանխաւ խնամքով պարզուածներուն համադրական վերերեւումը մեզի մեծ ազդեցութիւն մը կ'ուենանայ, եթէ մարդ գիտնայ արագաշարժ փաղանգի մը կազմակերպութիւնը տալ անոնց, ուժ-գնապէս օգուտ քաղել անոնցմէ, և այսպէս տիրաբար ձեռք բերել տեղեւորուած արդիւնքը: Արդիւնքը, այսինքն այն բանը՝ զոր պէտք պիտի ըլլայ ընել, կամ խորհիլ, զգալ, կամ սիրել, իբրեւ հետեւած յայտնուած նկատողութեանց: Այս է անհուն կենդանի միտքին մէջ տպաւորուելիքը. մտքի և արտի ինչ գիրք պիտի բռնէ ինքը. ինչ նոր կեանք պիտի արդեգրէ: Այս է վերջնական հարցը. ու ասիակ պէտք է ըլլայ յատակ ու մնայուն:

Ատոր համար, վերջարանը պէտք է ըլլայ մէկ ցայտեղ, արագ, և աւելի ուժեղ կան քան ամբողջութիւնը: Հեղեղին ծայրի ըլլելէն է անիկա: Արգիլուած են ուրեմն անոր մէջ վարպետական կերպ-նուն և լրացումներ: Երանդի տեսակէտով, հոն ուր եռանդը տեղին է — ու միշտ է որ եւ է կերպով — շուտ արագ կը վերջարանը կը բաղդատէ հրճիք գաւազանին հետ, որ մէջանալ կ'ելլէ երբ թիզանութիւն հետզհետէ լիցուած է վառօդով: Այսինքն վերջարանը պէտք է նոյն ինքն ճա-

Ահա ատենք են այն զլխաւոր կէտերը, որոնք մեծ կարեւորութիւն ունին մեր ազգութեան կերպին մէջ, որովհետեւ, առանց ատենց, մենք ազգութիւն մասին բոլորովին տգէտ պիտի ըլլայինք:

Այս հարցումին տակն է նաեւ ազգութիւն բանաձեւը, այսինքն Տէրունական Ազգութիւնը, որուն վրայ առանձինն պիտի խօսինք:

ՊԲ. ՍՐԿ. Հ. ՔԱՆՈՒՍՏԵԱՆ